

ב"ה

פרשת יתרו

"ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש" (שמות י"ט ו')

מדוע מיהו יהודי נקבע לפי האם וכהן לוי ישראל דווקא לפי האב

התכנסו כמה אנשים לדין בשאלה, אחרי מי נקבע עמו של הילד, אחר אביו או אחר אמו, ונפלה החלטה מדהימה: אין זה משנה כלל לעניין זה מיהי אמו של הילד ולאיזה עם היא שייכת – עמו של הילד יקבע לפי העם שאליו שייך האב!

החלטה זו, בנוסף לכך שהיא עומדת בניגוד גמור לדעת התורה, שפסקה באופן ברור, כי עמו של הילד נקבע לפי העם שאליו משתייכת האם – הרי היא גם עומדת בניגוד לכל שכל אנושי ואפילו בניגוד לטבע הפשוט של האדם.

ובהקדמה:

יהודי צריך אמנם לקיים את מצוות ה' בלי להתחשב במידת הבנתו בטעמי המצוות, שלכן אמרו חז"ל^[1]: "הוי זהיר במצוה קלה כבחמורה". וכנוסח ברכת המצוות: "אשר קדשנו במצוותיו וצונו" – בגלל שכך ציונו ה'.

אבל ביחד עם זאת, רצה הקב"ה ברוב חסדו לגלות לנו חלק מחכמתו הטמונה בטעמי המצוות... ובענייננו – הרי גם על פי השכל האנושי אין שום מקום לומר שהילד ילך אחר אביו במקום אחר אמו, לענין קביעת עמו:

כל שלבי התפתחותו של העובר נעשים אצל האם. חלקו של האב בילד היא ה"טיפה סרוחה", וכדי שמזה יהיה ילד שלם, ברמ"ח אברים ובשס"ה גידים, צריך העובר לשהות בבטן האם תשעה חודשים (על כל הצער הכרוך בכך לגבי האם), ורק על-ידי השהיה בבטן האם במשך תשעה חודשים נוצר וולד שלם.

ממילא מובן, שמידת השפעתה של האם על מהותו של הולד היא גדולה באין-ערוך מזו של האב. במשך כל תשעת החדשים של העיבור העובר "אוכל ממה שאמו אוכלת"^[2], ומזה נוצר "דם ובשר מבשרו" ונבנים כל איברי גופו. הטבע של הילד מושפע ביותר על-ידי טבעה של האם.

על כן מובן גם בשכל הכי פשוט, שהקשר הזה שבין האם לפרי בטנה חל גם על השייכות אל עמה, ולגן גם קבעה התורה, שהילד הולך אחר אמו.

והנה נאספים אנשים – ומה שמפליא עוד יותר, שביניהם מצויות גם נשים: ומנסים להתעקש ולשנות את הטבע העולם. הם, כביכול, יחליטו – על פי הצבעה, כמובן – אחרי מי הולך הילד; בניגוד גמור לתורה, לשכל הישר, לטבע ולצדק וליושר. ההצבעה שלהם תשנה, כביכול, את טבעו ומהותו של ילד של מישהו אחר! לא היתה שטות כזאת לעולמים!

...גם אותם אנשים שדוגלים בדעות מהסוג הזה מבינים שכל דבר צריך לקשור עם התורה וכך עלו על המצאה: הם מצאו, כביכול, מקור בתורה לכך שהבן הולך אחר אביו ולא אחר אמו...

וזו ההמצאה החדשה: אנו רואים בתורה עצמה, ש"כהנת לוי' וישראלית שנישאו לכהן לוי וישראל – הולד הולך אחר הזכר"^[3], כלומר, כאשר צריך לקבוע האם הילד שנולד הוא ישראל, או לוי, או כהן – אין מתחשבים כלל בזהותה של האם מבחינה זו, אלא הדבר היחיד שקובע הוא – מיהו האב: אם האב הוא כהן, יהיה גם הבן (או הבת) כהן, האב לוי, גם בניו לויים, וכך לגבי ישראלים.

הולכים ומכריזים על "הוכחה" זו בקול תרועה וברעש גדול, כאשר לאמיתו של דבר "לא נגע זה אל זה" – אין שום קשר בין שני הדברים:

כאשר יש לקבוע לאיזה עם שייך הילד – פירוש הדבר, שאנו רוצים לדעת מהי **מהותו** של הילד הזה, האם מהותו של הילד היא מהות של היהודי או שזו מהות של לא-יהודי. ומבחינת עצם המהות של הילד – אין כל ספק (כפי שהוסבר לעיל) שהאם היא הקובעת את עיצוב מהותו של הילד שנולד ממנה ולא האב, שחלקו ביצירת מהותו של הילד הוא קטן שלא-בערך מחלקה של האם.

אבל כשמדובר על החלוקה של כהנים, לויים וישראלים – אין מדובר על **המהות** של האדם כמו שמדובר על **התפקיד** שאותו עליו למלא. המהות של הכהן והלוי והישראלי היא מהות זהה – מהות של יהודי*. ההבדל מתבטא בתפקידים השונים שעל כל אחד מהם למלא.

תפקידו של ישראל הוא לעסוק ב"שש שנים תזרע שדך ושש שנים תזמור כרמך"^[4] – לעסוק בעניני העולם על-פי התורה. לעומת זאת תפקידו של הכהן הוא – "לעמוד לפני ה' לשרת"^[5]. והלוי – הוא הממוצע בין שניהם, כמו שנאמר^[6] "וילוו עליך וישרתוך". כולם שייכים לאותו עם, אלא שיש חילוק בעבודה ובתפקיד המוטלים על כל אחד משלושת הסוגים הללו.

ומאחר שהעבודה המוטלת על כל אחד משלושת הסוגים הללו היא עבודה גדולה וכבדה (הן העבודה של הישראל שצריכה להיות באופן של "משאו ומתנו באמונה"^[7], ועל אחת כמה וכמה שעבודת הכהנים בבית-המקדש, אכילת הקדשים, ועד לעבודה בקודש-הקדשים ביום-הכיפורים, וכך גם עבודת הלווים בבית-המקדש ובענייני מעשרות וכו' – היא עבודה גדולה), לכן יש חשיבות גדולה ביותר לאופן החינוך שמקבל הילד שצריך לגדול לכהן או ללוי או לישראל.

והחינוך עצמו כרוך גם הוא בעבודה גדולה ובפרטים רבים. אפילו חינוכו של הישראל, חינוך כללי ליהדות, הוא מורכב וקשור בעניינים רבים, ועל אחת כמה וכמה כשמדובר על חינוך לדבר שאינו שווה לכל נפש – חינוך לתפקידיהם של הלווים והכהנים, בנוסף לתפקידיהם הכללים כיהודים. ואכן מצינו גם אצל לווים וכהנים מבוגרים שעליהם להתחנך וללמוד חמש שנים כו^[8].

ועל כן ברור ופשוט, שרק האב הוא זה שיכול לחנך את בניו לתפקידים אלה. ראשית, עיקרה של מצוות החינוך מוטלת על-פי התורה (לאחר שחלפו השנים הראשונות) על האב דוקא. והעיקר – אין חינוך טוב יותר מחינוך שמבוסס על דוגמא חיה ועל הניסיון האישי וההנהגה האישית.

כשהאב הוא כהן, חי ככהן, מתנהג ככהן ולומד ועוסק בהלכות כהונה – לא רק בפסקי-הדינים של הלכות הכהונה אלא גם בכל השקלא-וטריא שבזה – הכהונה היא, כביכול, המקצוע שלו בחייו, היא חלק מרכזי ביותר בעצם חייו. ועל כן מובן, שרק הוא זה שיכול להעביר בשלימות את הכהונה לבניו ולבנותיו.

לכן קבעה התורה, שבנוגע לחלוקים של כהנים, לווים וישראלים, הולכים בעיקר אחר האב דוקא ולא אחר האם. שכן כאן אין מדובר על מהות הילד, אלא בעיקר על התפקידים

שאותם יהיה עליו למלא, ורק האב הוא זה שיכול לחנוך את בניו לתפקידיהם – את הבנים לתפקידים של כהן ואת הבנות לתפקידים ולהלכות של כהנת. אילו היה הבן הולך אחר אמו ולא אחר אביו – לא היה לו ממי ללמוד ולהתחנך לתפקידיו, שהרי האב לא היה יכול ללמדו את תפקידיו של מישהו אחר. ולכן ברור ופשוט שבענינים כגון אלה הולך הבן אחר אביו.

ואם כן מובן, שאין שום קשר בין עניין זה לבין קביעת עמו של הילד, שזהו ענין שתלוי בטבע הבריאה ובמידת השפעתו של כל אחד מההורים על יצירת מהותו של הילד-שבענין זה יש, כאמור, לאם את ההשפעה העיקרית והמכרעת.

(משיחת וא"ו תשרי ה'תשמ"ה תו"מ ה'תשמ"ה ח"א ע' 133 ואילך)

[1] אבות רפ"ב

[2] גדה ל, ב.

[3] קידושין סו, סעי"ב – במשנה.

[4] ר"פ בהר (כה, ג).

[5] עקב י. ח.

[6] קרח יח, ב.

[7] יומא פו, א.